

KLIMAATBELEID

A. Analyse en knelpunten

- Het klimaatprobleem is een internationaal probleem dat om een internationale oplossing vraagt. Er is in internationaal verband ambitieus beleid nodig om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 2 graden Celsius.
- Een ambitieus mondiaal klimaatakkoord met harde lange termijn doelen voor CO₂-reductie zorgt voor adequate en stabiele CO₂-prijs en daarmee voor een economisch efficiënte aanpak van het klimaatprobleem. De EU zet in kader van de Klimaatonderhandelingen in op 20% reductie en is bereid naar 30% reductie te gaan mits andere landen evenredige doelen op zich nemen.
- Additioneel nationaal klimaatbeleid in aanvulling op het in EU verband afgesproken beleid is over het algemeen erg duur terwijl dit vaak niet of nauwelijks bijdraagt aan daadwerkelijke CO₂-reductie. Dergelijk onnodig duur beleid kan het politieke en publieke draagvlak ondermijnen om tot de noodzakelijke CO₂-reducties te komen.
- Met het huidige beleid uit het programma Schoon & Zuinig halen we wel de Europese doelen t.a.v. CO₂ reductie, duurzame energie en energiebesparing, maar niet de verdergaande nationale doelen. Bovendien is in het kader van de heroverweging waarschijnlijk minder geld beschikbaar. Het beleid moet dus slimmer / efficiënter; iets anders kunnen we ons niet permitteren.

B. Oplossingsrichtingen

1. Realistische doelen

- De doelen die men als uitgangspunt kiest voor klimaatbeleid bepalen in sterke mate de kosten en de vormgeving van beleid: hoe hoger de ambities en hoe specifiek de doelstellingen, hoe meer additioneel beleid noodzakelijk is. Hogere of nader gespecificeerde doelen op NL niveau leiden overigens niet tot een snellere oplossing van het mondiale klimaatprobleem¹.
- Dit pleit voor loslaten nationale doelen voor zover deze verder gaan dan door de EU opgelegde doelen. De EU zet in kader van de Klimaatonderhandelingen in op 20% reductie en is bereid naar 30% reductie te gaan mits andere landen evenredige doelen op zich nemen.

¹ Het ETS systeem begrenst de CO₂-uitstoot door middel van een plafond en de beschikbare emissieruimte onder dit plafond wordt verdeeld in emissierechten. Bedrijven moeten emissierechten overleggen om CO₂ uit te mogen stoten. Hierdoor krijgt CO₂ een prijs en worden de milieukosten integraal onderdeel van de marginale productiekosten; bedrijven worden daardoor geprikkeld om de uitstoot te verminderen. Doordat rechten verhandelbaar zijn, zullen emissiereducties daar in Europa plaatsvinden waar dat tegen de laagst mogelijke kosten kan. Door als Nederland additioneel beleid te voeren creëren we extra emissieruimte onder het plafond. Deze emissieruimte zal worden opgekocht en gebruikt door anderen in het ETS systeem, waardoor het additionele nationale beleid slechts leidt tot verplaatsing van emissies in plaats van reductie van emissies.

- Uitgaande van een EU brede reductiedoelstelling van 20% worden de doelen voor Nederland:
 - 21% CO2 reductie in ETS sectoren en 16% CO2 reductie in non-ETS sectoren in 2020 t.o.v. 2005 (i.p.v. 30% ieder in 2020 t.o.v. 1990)²,
 - 17% duurzame energie in 2020³ (i.p.v. 20% in 2020) en
 - geen bindend doel energiebesparing (i.p.v. 2% jaarlijks in 2020).

2. Stimuleren innovatie

- De CO2-doelstelling kan in principe worden gerealiseerd met een combinatie van ETS, normering en belasting. Dit betekent dat er uit oogpunt van klimaatbeleid geen zelfstandige rechtvaardiging is voor een subsidies op bestaande of dicht bij de markt staande technieken op het gebied van energiebesparing en duurzame energie.
- Wel is het verstandig innovatieve technologie te subsidiëren, gelet op de onzekerheid die er bestaat over het toekomstige overheidsbeleid (waardoor de bereidheid van de markt om lange termijn investeringen te doen ontmoedigd wordt). Het ontwikkelen van nieuwe technologieën kan de kosten van CO2-reductie verminderen, waardoor het behalen van de ambitieuze reductiedoelstelling dichterbij komt. Innovatieve aanpak kan vormgegeven worden door subsidies te richten op innovatieve vormen van duurzame energie en energiebesparing.
- Mocht men de nationale doelstelling voor duurzame energie willen halen – deze halen we in tegenstelling tot de EU-doelstelling niet met huidig beleid – dan is additioneel beleid nodig dat ingevuld kan worden via normering en / of stimulering, rekening houdend met de comparatieve voordelen van Nederland. Door gericht de ontwikkeling van innovatieve technieken te stimuleren kan Nederland zich internationaal onderscheiden op zaken waar Nederland goed in is. (zie fiche over duurzame energie).

3. Verminderen subsidies op vervuilende activiteiten:

- (Impliciete) subsidies op vervuilend gedrag zijn vanuit klimaat oogpunt contra productief. Vanuit klimaat oogpunt kan derhalve overwogen worden deze te verminderen.
- Enkele van dergelijke subsidies bestaan bijvoorbeeld in de tuinbouw en in de bouw.
- Bij het verminderen van dergelijke subsidies is concurrentiekracht voor bepaalde sectoren een aandachtspunt. Waar mogelijk moet daarom (gedeeltelijke) lastencompensatie geboden worden.

4. ETS veilingopbrengsten:

- Veilen is het meest efficiënte instrument voor de allocatie van emissierechten: de vervuiler betaalt, het stimuleert CO₂-arme technologieën en duurzame energie, en *windfall profits* worden voorkomen. Besluit om te veilen komt dus niet primair voort uit de wens om zo inkomsten voor de overheid te genereren.

² ETS-sectoren: sectoren die onder het EU Emissiehandelssysteem (ETS) vallen. Dit zijn vooral de energie-intensieve industrie en energiesector. Overige sectoren zijn zgn. non-ETS sectoren.

³ Officiële EU-doelstelling duurzame energie voor Nederland is 14% van het binnenlands energieverbruik. Omgerekend naar de Nederlandse definitie komt dit neer op een doelstelling van 17%.

- Het veilen van emissierechten onder ETS leidt tot nationale opbrengsten voor de overheid, maar de opbrengsten van de veiling zijn met onzekerheid omgeven aangezien zowel de prijs van een emissierecht als het aantal te veilen rechten nog onzeker zijn. Hoe hoog de veilingopbrengsten voor de Nederlandse overheid zijn is onzeker, maar een ruwe schatting bevindt zich tussen de €600 mln. en €1 mld. per jaar.
- Voor de bestedingsrichting van de veilingopbrengsten heeft een terugsluis naar burgers en bedrijven de voorkeur, waarbij klimaatvriendelijkheid een belangrijke overweging is. Belangrijk daarbij is financiële compensatie van de indirecte kosten van ETS, waartoe de mogelijkheid is geschapen in de ETS-richtlijn (zie hieronder).

5. Concurrentiepositie

- Door de nationale klimaatdoelen los te laten en aan te sluiten bij de EU klimaatdoelen wordt het level playing field van het Nederlandse bedrijfsleven ten opzichte van haar Europese concurrenten behouden.
- Binnen het ETS-systeem worden op EU-niveau maatregelen getroffen om de concurrentiepositie van het bedrijfsleven ten opzichte van non-EU landen te waarborgen:
 - De zgn. "carbon leakage" gevoelige sectoren⁴ krijgen gratis emissierechten op basis van een benchmark waardoor zij (gedeeltelijk) gecompenseerd worden voor de directe kosten van ETS.
 - Deze sectoren krijgen echter ook te maken met o.a. hogere elektriciteitsprijzen als gevolg van ETS (indirecte kosten van ETS). Volgens de ETS-richtlijn mogen lidstaten financiële compensatie geven aan bedrijven die een significant risico lopen op carbon leakage ten gevolge van de indirecte kosten van ETS (hogere elektriciteitsprijzen). Hiertoe geldt een Europees kader. EU komt nog met voorstel over de vormgeving van een hernieuwd staatssteunkader. Door als Nederland van deze optie gebruik te maken indien carbon leakage dreigt wordt de concurrentiepositie van deze sectoren geborgd.
- Het verminderen van subsidies op vervuilend gedrag kan de concurrentiekracht van de betreffende sectoren aantasten. Derhalve wordt gepleit voor een (gedeeltelijke) lastencompensatie indien dergelijke subsidies verminderd worden.

C. Beoogde effecten

1. Realisatie doelen: door nationale doelen los te laten voor zover deze verder gaan dan door de EU opgelegde doelen realiseren we nog steeds ambitieuze klimaatdoelen, maar voorkomen we dat het draagvlak door onnodig duur beleid onder druk wordt gezet.
2. Minder overheidsuitgaven: door subsidies op niet-effectief klimaatbeleid en subsidies op vervuilende activiteiten te verminderen wordt minder overheidsgeld uitgegeven.
3. Waarborging concurrentiepositie: door aansluiting bij EU-doelen is er gelijk speelveld voor het Nederlandse bedrijfsleven. Door daarnaast de veilingopbrengsten terug te sluisen naar

⁴ Bij het bepalen van deze sectoren heeft de EU gekeken naar: extra kosten als gevolg van ETS en handelsintensiteit.

(burgers en) bedrijven – onder andere door (directe en indirecte) kosten van ETS te compenseren voor carbon leakage gevoelige sectoren – wordt de concurrentiepositie gewaarborgd.

4. Benutting kansen: door gericht de ontwikkeling van innovatieve technieken te stimuleren kan Nederland zich internationaal onderscheiden op zaken waar Nederland goed in is.

DUURZAME ENERGIE

A. Analyse en knelpunten

- De huidige nationale productie van duurzame energie bedraagt ca. 3,5%. Nederland heeft via de Europese richtlijn voor duurzame energie een doelstelling van 14% duurzame energie in 2020. Omgerekend naar de Nederlandse berekeningsmethodiek is dit een doelstelling van 17%. De huidige nationale doelstelling ten aanzien van duurzame energie is nog ambitieuzer: 20% in 2020.
- Het halen van de EU-doelstelling voor duurzame energie is zeer kostbaar. Afhankelijk van de CO₂-prijs kunnen de kosten bij voortzetting van het huidige beleid voor de periode 2013-2020 oplopen tot 10 mld. euro (bij een CO₂-prijs van 20 euro/ton). Het behalen van de nationale doelstelling is nog (veel) duurder aangezien deze doelstelling ambitieuzer is.
- Het huidige beleid ten aanzien van duurzame energie kent een aantal knelpunten¹:
 - Zeer hoge kosten, terwijl meer duurzame energie in Nederland vanwege het Europese systeem van emissiehandel (ETS) niet of nauwelijks leidt tot extra reductie van de CO₂-uitstoot².
 - Focus op nationale productie van duurzame energie, terwijl sprake is van een Europese energiemarkt en op EU-schaal een efficiëntere verdeling mogelijk is.
 - Focus op halen van doelen voor de korte termijn, waardoor onvoldoende aandacht is voor het stimuleren van innovatieve opties die op lange termijn veel kunnen opleveren.
 - Onvoldoende aandacht voor energiebesparing, terwijl dit goedkoper is en bij minder gebruik van energie er ook minder duurzame energie nodig is om het doel te halen.
 - De mogelijke kansen bij de energie-intensieve industrie voor besparing en verduurzaming worden onvoldoende benut, terwijl dit ook winst voor de economie kan opleveren.
 - Het beleid is de afgelopen jaren onvoldoende robuust geweest; voortdurende wisselingen van doelen en instrumenten leiden niet tot een goed werkende en liquide markt voor duurzame energie.

B. Oplossingsrichtingen

- Het oplossen van bovengenoemde knelpunten vergt een integrale aanpak, waarbij wordt ingezet op vermindering van overheidsuitgaven, het stimuleren van innovatie, het benutten van kansen voor de industrie en internationale samenwerking. Een zorgvuldige transitie van

¹ Knelpunten gelden ongeacht welke doelstelling – EU niveau of nationaal niveau – als uitgangspunt geldt, maar zijn groter naarmate de doelstelling ambitieuzer is.

² Het ETS systeem begrenst de CO₂ uitstoot door middel van een plafond en de beschikbare emissieruimte onder dit plafond wordt verdeeld in emissierechten. Bedrijven moeten emissierechten overleggen om CO₂ uit te mogen stoten. Hierdoor krijgt CO₂ een prijs en worden de milieukosten integraal onderdeel van de marginale productiekosten; bedrijven worden daardoor geprikkeld om de uitstoot te verminderen. Doordat rechten verhandelbaar zijn, zullen emissiereducties daar in Europa plaatsvinden waar dat tegen de laagst mogelijke kosten kan. Door als Nederland additioneel beleid te voeren creëren we extra emissieruimte onder het plafond. Deze emissieruimte zal worden opgekocht en gebruikt door anderen in het ETS systeem, waardoor het additionele nationale beleid slechts leidt tot verplaatsing van emissies in plaats van reductie van emissies.

het instrumentarium is nodig om het investeringsklimaat niet aan te tasten. Een integrale aanpak bestaat uit de volgende elementen:

1. Realistische doelen

Een nationale kop op de EU-doelstelling is niet wenselijk omdat dat niet of nauwelijks leidt tot additionele CO₂ reductie maar wel veel extra geld kost.

2. Van SDE naar leveranciersverplichting

Vanaf ongeveer 2015 kan stapsgewijs een vorm van verplichting worden ingevoerd voor duurzame elektriciteit. Ingezet zou moeten worden op een vloeiende infasering van de verplichting en gelijktijdig vloeiende uitfasering van de SDE-regeling. Zodoende worden negatieve effecten op het investeringsklimaat zoveel mogelijk beperkt. Mogelijke kosten voor het bedrijfsleven in deze optie moeten nader worden onderzocht.

3. Versterken van de duurzame industrie en het innovatieprogramma duurzame energie

Om de EU-doelstelling te halen en te zorgen voor een liquide markt als basis voor een leveranciersverplichting, moet de komende jaren volume worden gecreëerd. Daarvoor kan het beste worden ingezet op opties die relatief goedkoop zijn, die een fors marktpotentieel hebben en waarbij industriële kansen liggen voor de Nederlandse industrie. Het Innovatieplatform ziet vooral goede kansen voor Wind op Zee, biomassa en zonne-energie, opties die goed aansluiten op sectoren waar Nederland traditioneel sterk in is. Ook op het terrein van warmte en koude in de industrie en in de gebouwde omgeving liggen kansen.

Om bestaande sterktes verder uit te bouwen en ondernemers, industrie en kennisinstellingen bij elkaar te brengen wordt het innovatieprogramma duurzame energie opgericht. Bij het stimuleren van duurzame innovatie moet naar de gehele waardeketen worden gekeken, en niet alleen naar de productie van duurzame energie zelf: wat is de toegevoegde waarde voor de Nederlandse economie. Innovatie is niet alleen gericht op de lange termijn, maar kan ook op korte termijn grote effecten bewerkstelligen.

4. Stimuleren van energiebesparing

Het is nodig om meer in te zetten op energiebesparing in de industrie (bijvoorbeeld via kredieten of garanties) en bij consumenten (bijvoorbeeld via normering), óók vanuit het perspectief van duurzame energie. Wanneer minder energie wordt verbruikt, is ook minder duurzame energie nodig om de doelstelling te halen. Dit zal een van de speerpunten worden van het innovatieprogramma duurzame energie.

5. Werken aan een internationale markt voor duurzame energie

Door de Nederlandse markt voor duurzame energie te koppelen aan markten van buurlanden is een kosteneffectievere allocatie van duurzame energie mogelijk (windenergie waar het waait, waterkracht waar bergen zijn, zonne-energie waar de zon schijnt etc.). De EU-doelstelling kan mogelijk kosteneffectiever worden gerealiseerd door de inkoop van rechten uit het buitenland.

- In het aanvullend beleidsakkoord is afgesproken de financiering van de SDE aan te passen, namelijk via een opslag op de energietarieven. Een nieuw kabinet zal moeten beslissen over de verdeling van lasten tussen burgers en bedrijven en hoe en in hoeverre vrijvallende begrotingsmiddelen worden ingezet voor lastenverlichting.

C. Beoogde effecten

- Realisatie EU-doelstelling voor duurzame energie.
- Vermindering van overheidsuitgaven op middellange termijn.
- Sterke industriële positie: Off shore sector, biomassa hub, chemie.
- Bijdrage aan verdergaande voorzieningszekerheid.
- Impuls voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie.

KERNENERGIE

A. Analyse en knelpunten

- Wereldwijd zijn sterke uitbreidingsontwikkelingen op het gebied van kernenergie gaande. Het aantal bouwers van kerncentrales is beperkt, zo ook de bouwcapaciteit. Hoe langer landen wachten met een keuze voor of tegen nieuwe kerncentrales, hoe moeilijker/duurder het wordt om in de toekomst eventuele nieuwe kerncentrales te realiseren.
- Uit recent Nederlands publieksonderzoek blijkt dat de Nederlandse bevolking behoefte heeft aan een debat over de bredere energiehuishouding, inclusief kernenergie. Het draagvlak voor kernenergie levert een gemêleerd beeld op: 25% is tegen nieuwe kerncentrales, 26% is voor inherent veilige kerncentrales, 8% is voor de vervanging van Borssele in 2033 en 29% is voor één of meerdere nieuwe kerncentrales vanaf 2020 (12% weet niet).
- Gezien de onzekerheid ten aanzien van ontwikkelingen op de energiemarkt in de toekomst én plannen voor nieuwe kerncentrales in Nederland¹ is een helder politiek besluit over de rol van kernenergie in de toekomst gewenst: het al of niet toestaan van nieuwe kerncentrales in Nederland en op welke termijn.
- Momenteel staan er 143 kerncentrales in de Europese Unie, wat ruim 30% van de elektriciteitsvraag dekt. Het aandeel kernenergie in de elektriciteitsproductie ziet er als volgt uit in omliggende landen: België 55%, Denemarken 0%, Duitsland 26%, Finland 28%, Frankrijk 78%, Noorwegen 0%, Verenigd Koninkrijk 19% en Zweden 47%.
- Overigens moet worden opgemerkt dat de voor Nederland relevante elektriciteitsmarkt de Noord West Europese markt is. 4% van de elektriciteitsproductie in Nederland komt uit kernenergie (Borssele) en Nederland importeert ca. 5 % uit buurlanden.

B. Oplossingsrichtingen

- In het afgelopen jaar zijn 4 scenario's voor de toekomst van kernenergie in Nederland nader uitgewerkt:
 - 1a: Geen nieuwe kerncentrales: in dit scenario wordt geen actie ondernomen door de regering om de bouw van een kerncentrale te bevorderen. Eventueel wordt de bouw van nieuwe kerncentrales voorkomen door aanpassing van wet- en regelgeving. De kerncentrale in Borssele sluit uiterlijk in 2033. Voor de bestaande nucleaire sector blijft waarborging via beleid, wet- en regelgeving, toezicht, deskundigheid, opleiding en kennisinfrastructuur noodzakelijk.
 - 1b: Geen nieuwe kerncentrales, tenzij inherent veilig²: naar verwachting zal een inherent veilige kerncentrale niet voor 2030 op de markt zijn en kan deze dus niet voor 2040 operationeel zijn in

¹ Op 29 juni 2009 heeft Delta een startnotitie MER ingediend, waarin haar plannen om te komen tot de bouw en exploitatie van een nieuwe kerncentrale zijn geschetst. De startnotitie is volgens de geldende procedure in behandeling genomen. Delta heeft zelf aangegeven te verwachten eerst medio 2011 een vergunningaanvraag te zullen indienen. Ook RWE/Essen wil een of meer nieuwe kerncentrales bouwen in Nederland.

² Het begrip 'Inherent veilig' is op meerdere manieren te interpreteren. De verschillende gehanteerde definities – waarbij het technisch gezien mogelijk wordt geacht dat dit veiligheidsniveau kan worden bereikt – zijn:

a) Inherent veilig is dat het op natuurwetenschappelijke gronden onmogelijk is dat de reactorkern smelt, er een explosie optreedt in de kern (Tsjernoby), of dat de kern door chemische reacties in het ongereede raakt.

Nederland. Vanaf ongeveer 2028 is het mogelijk om een besluit te nemen. In de tussenliggende tijd is een waarborgingsbeleid noodzakelijk.

2: Borssele vervangen in 2033: de kerncentrale in Borssele zal nog maximaal tot 2033 open blijven. Het is technisch en economisch niet goed mogelijk om de levensduur van deze centrale nog substantieel te verlengen en tevens te blijven voldoen aan alle moderne veiligheidseisen. In dit scenario worden tijdig de voorbereidingen getroffen om, zodra Borssele is gesloten, een nieuwe kerncentrale in Nederland te openen. Om rond 2033 een nieuwe kerncentrale te openen moet uiterlijk rond 2023 een besluit worden genomen. Een waarborgingsbeleid (met bijzondere aandacht voor het behoud van kennis en expertise) is noodzakelijk.

Scenario 3: nieuwe kerncentrale na 2020 (naast vervanging Borssele): in dit scenario wordt vanaf 2020 een of meer kerncentrales in Nederland gebouwd, aanvullend op de vervanging van de kerncentrale Borssele. Als een nieuwe kerncentrale kort na 2020 operationeel moet zijn, is het van belang dat het volgende kabinet de randvoorwaarden voor een nieuwe kerncentrale vaststelt. Het gaat daarbij om aspecten als: veiligheidseisen voor nieuwe centrales, inrichting van het investeringsklimaat (zoals financiële stimuleringsmaatregelen), beleidskeuze voor opwerken of interim-opslag van gebruikte splijtstoffen, voorbereidingen voor eindberging van radioactief afval en maatschappelijk draagvlak.

- De business case voor kernenergie is positief: de investeringskosten zijn hoog, maar de brandstofkosten zijn laag en er zijn geen CO₂-kosten. Per saldo is kernenergie één van de goedkoopste opties voor elektriciteitsopwekking (zie bijlage). Overigens zal één nieuwe kerncentrale in Nederland slechts een beperkt effect hebben op de Noordwest-Europese elektriciteitsprijs. Deze zal max. € 0,8/MWh lager worden.
- Vanuit energie- en industrieperspectief ligt het voor de hand om voor scenario 3 te kiezen. Kernenergie is relatief goedkoop, leidt niet tot additionele uitstoot van CO₂ en kan de betrouwbaarheid van de elektriciteitsvoorziening vergroten omdat er voldoende uranium uit stabiele regio's beschikbaar is. Ook kan het voordelen voor de industrie opleveren (zie onder).
- Bij een keuze voor scenario met nieuwe kerncentrales moeten wel goede randvoorwaarden worden gesteld t.a.v. met name veiligheid en afval. Duidelijke en stabiele randvoorwaarden die aansluiten bij internationale regels zijn nodig om enerzijds publieke belangen adequaat te borgen en anderzijds te zorgen voor een goed investeringsklimaat. Dit vergt een forse overheidsinspanning aangezien de huidige regelgeving incompleet is.

C. Beoogde effecten

- Bijdrage aan CO₂-reductie: kerncentrales stoten geen CO₂ uit.³ Kerncentrales concurreren met kolen- en gascentrales. De vermeden CO₂ emissies van een nieuwe kerncentrale van 2000MW (= voldoende voor ruim 4 miljoen huishoudens) in plaats van een nieuwe kolencentrale van

b) Een kerncentrale is inherent veilig ten opzichte van zijn omgeving, als er onder geen enkele omstandigheid de noodzaak zal zijn tot evacuatie van die omgeving.

³ Alhoewel kernenergie volgens gangbare definities geen duurzame energie is, leveren kerncentrales wel CO₂-vrije elektriciteit. In tegenstelling tot duurzame energie zijn voor kernenergie geen subsidies nodig. Ter vergelijking: een kerncentrale van 2.000 MW krijgt geen subsidie, terwijl windenergie op land voor dezelfde hoeveelheid MWh jaarlijks € 540 mln. exploitatiesubsidie vraagt.

dezelfde omvang is 11,7 Mton/jaar. Ten opzichte van een nieuwe gascentrale is dat 5,5 Mton/jaar. Een nieuwe kerncentrale zal kolen- of gascentrales vanwege lagere kosten verdringen op de markt, wat zal leiden tot feitelijk minder CO₂-uitstoot in Nederland. Overigens heeft dit geen effect op de doelstelling voor broeikasgassen tot 2020, vanwege het EU Emissiehandelssysteem.

- Bijdrage aan voorzieningszekerheid: kernenergie is bewezen technologie en er is voldoende uranium uit politiek stabiele gebieden beschikbaar.⁴ Overigens zal het voorzieningszekerheids-effect op de Noordwest-Europese elektriciteitsmarkt beperkt zijn, aangezien 40% van de elektriciteitsproductie in Noordwest-Europa kernenergie is. Dit aandeel zal de komende decennia wel dalen vanwege stijgende elektriciteitsvraag in combinatie met de sluiting van oude kerncentrales dat sneller verloopt dan nieuwbouw van kerncentrales.
- Bijdrage aan industriële ontwikkeling: door middel van lange termijn contracten met industriële afnemers kan aan deze afnemers en de exploitanten van kerncentrales zekerheid worden verschaft over de levering en de prijzen.⁵ Ook kan via deze contracten een prijsvoordeel ten opzichte van de prijs op de groothandelsmarkt worden gerealiseerd voor afnemers. Dit kan bijdragen aan industriële ontwikkeling in Nederland en behoud van de concurrentiepositie van de industrie.
- Behoud nucleaire kennisinfrastructuur: een keuze tegen nieuwe kerncentrales zal naar verwachting beperkt effect hebben op andere onderdelen in de nucleaire keten in Nederland.⁶ Van nieuwe kerncentrales zal stimulerende werking uitgaan, inclusief een impuls voor onderzoek en onderwijs bij onderzoeksinstituten en universiteiten.
- Extra investeringen in energiebesparing of duurzame energie: afgesproken zou kunnen worden dat een exploitant in een nieuwe kerncentrale extra investeert in energiebesparing of duurzame energie (vgl. Borssele-convenant, toen zijn dergelijke afspraken gemaakt met exploitanten om de centrale langer open te houden: Delta en Essent investeren samen €200 mln. in additionele en innovatieve projecten en steken €50 mln. in een innovatiefonds). Deze extra investeringen leiden tot additionele CO₂ reductie bovenop de reductie die reeds bereikt wordt door de nieuwe kerncentrale. Door deze additionele bijdrage zijn minder overheidsmiddelen – zoals bijvoorbeeld (exploitatie)subsidies – noodzakelijk om de klimaatdoelstelling te halen.

⁴ NEA/IAEA (2007), Red Book.

⁵ In Finland wordt momenteel een nieuwe kerncentrale gebouwd, waarbij lange termijn contracten (circa 15 jaar) zijn afgesloten met een groep eindverbruikers.

⁶ De keten bestaat uit: onderzoek en ontwikkeling en onderwijs (Reactorinstituut Delft/TU Delft, NRG en Institute for Energy), verrijkingstechnologie (Urenco en ETC), productie van medische isotopen (NRG), exploitatie van een kerncentrale (Borssele) en afvalverwerking (COVRA).

Bijlage: de elektriciteitsopwekkingkosten voor een aantal opwekkingsvormen

In onderstaande tabel zijn elektriciteitsopwekkingkosten voor een aantal opwekkingsvormen gegeven (in US\$/MWh). De kosten omvatten de kosten die drukken op de investeerder, waaronder onderhoud en bediening, brandstof, afvalverwerking en -opberging, ontmantelingskosten, kapitaalkosten en rendement op eigen vermogen.

Opwekkingsvorm	discontovoet: 5%	discontovoet: 10%
Kerncentrale	48 - 78	77 - 136
Gascentrale (STEG)	72 - 85	88 - 101
Kolencentrale (steenkool)	76 - 94	82 - 105
Windpark op land	85 - 162	122 - 234
Windpark op zee	101 - 188	146 - 260
Zonne-energiecentrale	215 - 627	333 - 935

ONDERNEMERSCHAP

A. Analyse en knelpunten

Ondernemerschap is de motor achter onze economie en cruciaal voor het herstel van ons groeivermogen. Ondernemers creëren namelijk nieuwe banen en versterken onze productiviteit door nieuwe en verbeterde producten en diensten op de markt te brengen. Hiermee dragen zij, met name de succesvolle, groeiende ondernemers onder hen, bij aan het noodzakelijke innovatievermogen van onze economie en van onze maatschappij. Want ondernemers zijn ook vaak aanjagers van nieuwe of betere oplossingen voor onze maatschappelijke problemen, zoals duurzaamheid (o.a. klimaat en energie).

Nederland wordt steeds ondernemender. De afgelopen jaren heeft Nederland een inhaalslag gemaakt ten opzichte van het buitenland, waardoor het aantal ondernemers in Nederland (d.i. de ondernemersquote¹) is gestegen van ruim 10% in 2002 tot 12,3% in 2009. Daarmee zit Nederland rond het EU- en OESO-gemiddelde. Maar daarmee zijn we er nog niet. Zo moeten we nu echt meters gaan maken op het gebied van (snel) groeiende bedrijven, waar Nederland het met een percentage van circa 8% laat liggen als we dat vergelijken met andere landen. Terwijl juist snel groeiende ondernemers zorgen voor de noodzakelijke innovatie en werkgelegenheid.

B. Oplossingsrichtingen

Nederland heeft dus meer succesvolle, groeiende ondernemers nodig en moet hier nadrukkelijker op inzetten met beleid. Dat begint met vroeg in het onderwijs aandacht te besteden aan het stimuleren van ondernemerszin en ondernemerskwaliteiten. Daarnaast moeten we het aantrekkelijk maken om in Nederland te ondernemen en daarin succesvol te zijn en te groeien. Dat betekent vooral het aanpakken van barrières, bijvoorbeeld door de toegang tot kredieten te verbeteren, de regeldruk verder en merkbaar te verminderen, door te zorgen voor goede ruimte en voorzieningen voor bedrijvigheid, door belemmeringen om te groeien en te innoveren, met name voor het MKB, op te lossen en door een goede bereikbaarheid, waarbij ontsluiting van Mainports Schiphol en Rotterdam belangrijke rol speelt. Uitdaging is verder om maatschappelijke vraagstukken zoals duurzaamheid (o.a. klimaat en energie) samen met succesvolle ondernemers op te lossen en Nederland hierin een concurrentievoordeel op te laten bouwen.

Om dit te bereiken wordt op verschillende fronten ingezet:

1. Investeer in een ondernemende cultuur, *"Offensief voor ondernemerschap in het onderwijs"*
2. Verbeter de kredietverlening, *"Financiering op maat"*
3. Minder en betere regels, *"Van generiek naar merkbaarheid en eenduidigheid"*
4. Verbeter het fiscaal ondernemingsklimaat, *"Succesvol ondernemen moet lonen"*
5. Optimaal werkende arbeidsmarkt, *"Benut al het talent in de samenleving"*
6. Verbeter de positie van de zelfstandige ondernemer, *"Vergemakkelijk de transitie tussen werknemer- en ondernemerschap en terug"*

¹ Het aandeel het aantal zelfstandige ondernemers als percentage van de werkzame beroepsbevolking

7. Zorg voor goede fysieke ruimte en voorzieningen van bedrijvigheid, "*Ondersteun campusseñ en creëer attractieve bedrijventerreinen*"
8. Benut de kennis en kunde van ondernemers voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken, "*Duurzaamheid als kans*".

Toelichting

1. Investeer in een ondernemende cultuur, "*Offensief voor ondernemerschap in het onderwijs*"

Nederland heeft meer succesvolle ondernemers nodig, zoals Peter-Frans Pauwels en Pieter Geelen van Tom Tom. Om dat te bereiken is het nodig om al vroeg in het onderwijs structureel aandacht te besteden aan het bevorderen van ondernemerszin en de ondernemerskwaliteiten (kennis en vaardigheden).

Wat is hiervoor nodig?

- Introduceer een ondernemerscertificaat voor alle studenten in het MBO en HO.
- Veranker 'onderwijs en ondernemerschap' in bestaande onderwijsprogramma's van het primair voortgezet en middelbaar (beroeps)onderwijs.
- Zorg voor een dynamisch en ondernemend hoger onderwijs(eco)systeem dat studenten stimuleert om succesvol te ondernemen en onderzoekers aanmoedigt om hun kennis in te brengen in ondernemingen.

2. Verbeter de kredietverlening, "*Financiering op maat*"

De mate waarin de financiële sector voorziet in een adequate financiering tegen acceptabele financieringsvoorwaarden, is van belang voor de ontplooiing van ondernemingen, en het bevorderen van ondernemerschap en vernieuwing en (snelle) groei in het bijzonder. Bij een aantrekkende economie zal de vraag naar financiering toenemen. Het is dan van belang dat de kapitaalmarkt goed functioneert en dat gebrek aan krediet succesvolle ondernemers niet belemmert. Dit is des te urgenter, omdat de kredietcrisis de balansen van banken onder druk heeft gezet, waardoor zij minder ruimte hebben om krediet te verschaffen. Nieuwe richtlijnen (o.a. van het Basel comité) om de bankcrisis's te beheersen kunnen dit proces versterken. Dat maakt het voor bedrijven - met name in het MKB - moeilijker om aan financiering te komen.

Wat is hiervoor nodig?

- Het op peil houden en verbeteren van de kredietverlening aan bestaande en nieuwe bedrijven. Om te voorkomen dat een gebrek aan kredieten straks een knelpunt wordt bij een aantrekkende economie, worden de tijdelijke (uitbreidingen van de) garantieregelingen voor ondernemingsfinanciering die eind 2010 aflopen met tenminste 1 jaar verlengd.
- Faciliteren door de overheid van fondsen voor vermogensverstrekking (eigen vermogen en achtergestelde leningen).
- Het stimuleren van meer financiering door informal investors (onder andere business angels en venture capitalists).

3. Minder en betere regels, "*Van generiek naar merkbaarheid en eenduidigheid*"

De huidige omvang van de regeldruk is ondanks de geleverde inspanningen, nog steeds een aanzienlijke belemmering voor ondernemers. Vermindering van 'gevoelde' regeldruk blijft daarom onverminderd van belang in het ondernemersbeleid. De inzet moet de komende periode liggen op verbetering van de dienstverlening door de overheid, een sectorale/domeingerichte aanpak van regeldruk gericht op merkbaarheid bij ondernemers (in plaats van één kwantitatieve doelstelling) en preventie van nieuwe regeldruk. Meer specifiek zal er aandacht zijn voor voorstellen die het aannemen van het eerste personeel en de doorgroei van bedrijven bevorderen. Goed ondernemerschap vraagt naast de vermindering van regeldruk om goed bestuur (corporate governance) en een werkbare juridische infrastructuur zowel binnen als buiten de onderneming. Dit betekent ondermeer het inzetten op een modern en flexibeler BV-recht, een omschakeling van preventief naar repressief toezicht op rechtspersonen, het weerstand bieden aan onnodige regelzucht, en het moderniseren van het faillissementssysteem. Daarbij is van belang de verhouding van de onderneming met zijn omgeving, het handhaven van een level playing field tussen ondernemingen (waarbij zelfregulering het uitgangspunt is) en een regelend kader dat een goede balans handhaaft tussen ruimte om te ondernemen enerzijds en bescherming van belangen buiten de onderneming anderzijds en de naleving ervan.

Wat is hiervoor nodig?

- Gezien het grote belang van ondernemerschap ligt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van regeldruk en corporate governance bij de minister van Economische Zaken.
- Een ondernemersgerichte aanpak per thema, domein of sector door in dialoog met de betrokken ondernemers regeldrukproblemen te identificeren en op te lossen. Deze aanpak komt in plaats van een algemene kwantitatieve doelstelling.
- De kraan gaat dicht: een nullijn voor wetgevingskosten. Bij nieuwe regels moeten de baten tegen de kosten opwegen. Geen netto stijging van wetgevingskosten en stijgingen moeten worden gecompenseerd door dalingen op andere terreinen.
- Massieve inzet op betere dienstverlening door de overheid, onder andere via ICT instrumenten (1- digitaal overheidsloket voor alle ondernemerszaken), eenmalige gegevensuitvraag, bundeling van dienstverlening en verdere digitalisering formulieren.
- Betere uitvoering en toezicht op bedrijven. Betreft: versterking van de uniformiteit van lokale regelgeving en uitvoering; gemeenten ondersteunen bij besluitvorming over regelgeving met de Lokale Effectentoets; (rijks- en lokaal) toezicht richten op bedrijven met slecht nalevinggedrag en risico's.
- De Kamers van Koophandel zullen verder gemoderniseerd worden tot een efficiënt opererend instituut voor voorlichting- en advies aan ondernemers, met een nadrukkelijke regionale verankering. Zij zullen hiertoe omgevormd worden tot 1 publiekrechtelijke ZBO met een gestroomlijnd financierings- en governance model. De regionale vestigingen van de Kamers van Koophandel zullen worden omgevormd tot ondernemershuizen waarin publieke en private partijen nauw samenwerken. Via deze ondernemershuizen zullen tevens de informatie en diensten van het Agentschap NL zoveel mogelijk ontsloten worden voor de ondernemer. Integratie van (de activiteiten van) de Kamers van Koophandel en Syntens dient te worden gezien evenals de integratie van het binnenlandnetwerk voor handelsbevordering.

- Vergemakkelijken start bedrijf door het vereenvoudigen of verminderen van de benodigde procedures, waaronder het afschaffen van de verplichte notariële akte voor oprichting van een bedrijf, een verlaging van de kosten en het tijdsbeslag en het invoeren van een 'one stop shop'.

4. Verbeter het fiscaal ondernemingsklimaat, "Succesvol ondernemerschap moet lonen"

Fiscaliteit is één van de cruciale vestigingsplaatsfactoren. Hoe het belastingstelsel is ingericht, bepaalt in belangrijke mate het vestigings- en ondernemersklimaat. Een verbetering van het belastingstelsel heeft een positief effect op de economische bedrijvigheid en groeivermogen. Het fiscale regime moet zeker nu gericht zijn op groei. De door het belastingstelsel onbedoeld veroorzaakte verstoringen dienen tot een minimum te worden beperkt. Om de winstgevendheid van ondernemingen en de werkgelegenheid te borgen is het beleid gericht op investeren. In een open economie is dan het bewaken van een gelijk speelveld voor ondernemingen en voor binnen- en buitenlandse investeerders essentieel. Voortzetting van beleid dat is gericht op liquiditeit en het scheppen van voldoende financieringsmogelijkheden is dan noodzaak.

Wat is hiervoor nodig?

- Hierbij past een internationaal concurrerend tarief van de vennootschapsbelasting, gebaseerd op een brede grondslag, waarmee kunnen ingrijpende verstoringen worden voorkomen en behoud Nederland een internationaal concurrerend investeringsklimaat (groei).
- Daarbij zal excessieve en oneigenlijke aftrek van kosten, waaronder rente, moeten worden voorkomen om grondslaguitholling te voorkomen en een gelijk speelveld voor binnen- en buitenlandse investeerders te creëren. Hierbij past een gebalanceerd systeem van heffing van dividendbelasting.
- Een lagere vennootschapsbelasting en een lagere inkomstenbelasting op winst leveren een bijdrage aan een goed ondernemingsklimaat voor Nederlandse ondernemingen, vooral ook in het MKB. Daarom zullen ook de tarieven van inkomstenbelasting op winst een gelijke tred moeten houden met die in de vennootschapsbelasting. Financiering kan worden gevonden in grondslagverbreiding en het nauwkeurig richten van faciliteiten in de winstfeer.
- Bij het opstellen van nieuwe belastingwetgeving is eenvoud kernpunt, kleinere belastingen. Verstoringen dit beeld (eenvoud). Vanuit dit perspectief verdient invoering van een loonsomheffing en een daarbij behorende vlaktaks aanbeveling, premies volksverzekeringen en werknemersverzekeringen kunnen in het belastingtarief worden opgenomen (fiscaliseren).

5. Optimaal werkende arbeidsmarkt, "Benut al het talent in de samenleving"

Voor een dynamische economie is een goed opgeleide beroepsbevolking, die in staat is zich aan te passen aan veranderende omstandigheden een vereiste. Door toenemende internationale concurrentie en snelle technologische veranderingen nemen de eisen aan het kennisniveau en aanpassingsvermogen van de beroepsbevolking toe. Daarnaast zal door de vergrijzing de krapte op de arbeidsmarkt weer toenemen. Nederland staat daardoor voor een urgente opdracht: extra participatie en een beter functionerende arbeidsmarkt. Op dit moment zijn er belemmeringen om al het talent mee te laten doen. Responsiever onderwijs, een belangrijke rol van scholing ook na het

injitieel onderwijs, optimale aansluiting van vraag en aanbod en een maximale benutting van al het aanwezige talent zijn van groot belang.

Wat is hiervoor nodig?

- Het stimuleren van een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt
 - Regionaal bedrijfsleven zwaardere stem bij vormgeven praktijkleren MBO.
 - Blijven stimuleren van samenwerking tussen scholen en bedrijven door verlenging van de regeling Beroepsonderwijs in Bedrijf.
 - Vergroten mogelijkheden om schoolexamen vmbo gezamenlijk met externe partners vorm te geven (mbo-havo-arbeidsmarkt) en belonen samenwerking in de regio.
- Kiezen voor excelleren in het beroepsonderwijs, onder andere door:
 - Waardering voor vakmanschap: meer vakscholen met praktische en beroepsgerichte opleidingen. En introductie van werkscholen in het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs.
 - Meer studenten hbo techniek via Centres of Expertise (Sectorinvesteringplan De Boer)
 - Kies In Kennis: Sectorplan voor technisch mbo: kwaliteit en *selectief* investeren in techniek. (Sectorinvesteringplan Hermans)
- Efficiënte aanpak van (jeugd)werkloosheid en vergroten participatie door ruime, regelarme budgetten (werkbudget van gemeenten en UWV, O&O, Onderwijs)
- Structurele impuls in scholing van werkenden door introduceren niet-baangebonden Werkbudget of trekkingsrechten werknemers op O&O-fondsen.
- Introduceren van een leerrechtensysteem voor bekostiging van het onderwijs.

6. Verbeter de positie van de zelfstandige ondernemer, "Vergemakkelijk de transitie tussen werknemer- en ondernemerschap en terug".

De huidige arbeidsmarkt kenmerkt zich door een toenemende dynamiek. Het traditionele onderscheid tussen ondernemers en werknemers vervaagt snel; zeker als op termijn steeds meer mensen zullen kiezen voor een arbeidsvorm die het midden houdt tussen het werknemerschap en ondernemerschap. Binnen ons sociaaleconomische stelsel is het reeds op een aantal gebieden makkelijker gemaakt om de stap naar ondernemerschap en terug te zetten. Zo is starten met behoud van een WW-uitkering toegestaan. Ook kunnen ex-werknemers hun publieke ZW-, WIA-verzekering en/of hun pensioenopbouw vrijwillig fiscaal gefaciliteerd voortzetten. Op een aantal punten kan het zetten van de stap naar het ondernemerschap verder vereenvoudigd worden. Daarnaast groeien nog te weinig kleine zelfstandigen door tot grotere ondernemingen. Veel kleine ondernemingen die willen doorgroeien ondervinden problemen; zij deinzen terug voor de risico's, verantwoordelijkheden en administratieve lasten. Op deze manier wordt door belemmerende en/of onvoldoende toegesneden wetgeving potentiële werkgelegenheid niet gerealiseerd. Daarom is de inzet om het aannemen van het eerste personeel en de doorgroei van bedrijven te vergemakkelijken, door belemmeringen in wet- en regelgeving weg te halen. Ook financiële (fiscale) prikkels kunnen kleine ondernemers tot doorgroeien stimuleren.

Wat is hiervoor nodig?

- *Uitbreiding vrijwillige voortzetting pensioenopbouw.* Ex-werknemers mogen hun pensioenopbouw in de tweede pijler 3 jaar vrijwillig fiscaal gefaciliteerd voortzetten. Na drie

jaar of zodra ze daarvoor kiezen, kunnen ze fiscaal gefaciliteerd een individuele oudedagsvoorziening opbouwen in de derde pijler. Voor oudere werknemers is een collectieve regeling in de tweede pijler vaak aantrekkelijker. Dit komt doordat in de tweede pijler veel met doorsneepremies wordt gewerkt. Om de stap naar het ondernemerschap voor deze groep aantrekkelijker te maken, is het voorstel om oudere werknemers langer dan drie jaar de mogelijkheid te bieden om fiscaal gefaciliteerd deel te nemen in de tweede pensioenpijler. Verder kan worden overwogen om voor alle ex-werknemers de mogelijkheid te creëren om langer dan drie jaar fiscaal gefaciliteerd deel te nemen in de tweede pijler.

- Vergemakkelijken aannemen eerste personeel en doorgroei door introduceren van een verlicht regime op het gebied van ziekte en arbeidsongeschiktheid (o.a. inkorten van de loondoorbetalingsplicht van 2 naar 1 jaar voor kleine werkgevers en eigen-risicodragerschap WGA verkorten van 10 naar 4 jaar voor startende ondernemers), verdere versoepeling van loon- en premiestelsel en niet van toepassing verklaren van bovenwettelijke afspraken in cao's op bedrijven met minder dan 10 werknemers.
- *Introduceer een winstbox in de inkomstenbelasting en schaf daarmee het urencriterium af.* Fiscaliteit moet geen drempel zijn voor ondernemers maar juist ondernemerschap stimuleren. Lagere belasting op winst levert een bijdrage aan een goed ondernemingsklimaat, vooral voor het MKB. In de winstbox wordt de ondernemerswinst tegen een proportioneel tarief belast, waarbij een vrijstelling aan de voet geldt. Tegelijk kan het urencriterium en de daaraan verbonden faciliteiten worden afgeschaft zodat alle ondernemersactiviteiten in de winstbox zullen gaan vallen. Het fiscale regime voor ondernemers kan met de invoering van een winstbox verder worden vereenvoudigd maar biedt nog steeds de mogelijkheid om bepaalde groepen, bijvoorbeeld starters, extra te ondersteunen. Het maakt de overstap van werknemer naar ondernemer en vice versa gemakkelijker. De winstbox past binnen het huidige stelsel maar kan tevens worden gezien als tussenschakel naar een rechtsvormneutrale ondernemingswinstbelasting voor ondernemingen in zowel de inkomstenbelasting als de vennootschapsbelasting.

7. Creëer goede fysieke ruimte en voorzieningen voor bedrijvigheid, "Ondersteun campussen en creëer attractieve bedrijventerreinen."

Succesvolle ondernemers moeten ook kunnen beschikken over voldoende fysieke ruimte om te ondernemen. Zo zijn attractieve bedrijventerreinen een essentiële randvoorwaarde voor een goed functionerende economie, maar staan we voor de grootschalige opgave om snelle veroudering van bedrijventerreinen tegen te gaan en achterblijvende herstructurering op te pakken (totaal 15.800 ha. voor de periode 2009-2020). Ook vormen campussen in toenemende mate belangrijke pijlers voor een internationaal concurrerend (top)vestigingsklimaat. Campussen leveren de ecosystemen voor bedrijven, overheden, kennisinstellingen, wetenschappers en studenten die nodig zijn om succesvolle ondernemers te kweken.

Wat is hiervoor nodig?

- Creëren van attractieve bedrijventerreinen:
- geen slot op de aanleg van nieuwe bedrijventerreinen, maar een behoedzame planning en programmering van bedrijventerreinen.

- doorgaan met de bestaande herstructureringsopgave van 6500 ha (periode 2009-2013) en in 2013 besluiten over resterende herstructureringsopgave.
- waarborgen verduurzaming bedrijventerreinen door voor langere termijn in te zetten op een verzakelijking van de ontwikkeling en beheer van bedrijventerreinen.
- Inzetten op ondersteuning van een aantal geselecteerde campussen van (potentieel) nationaal belang. Deze ondersteuning kan gaan om:
 - voorzieningen voor starters en doorgroeiers;
 - realisatie van geavanceerde (gezamenlijke) onderzoeksfaciliteiten;
 - goede bereikbaarheid en kwaliteit van de openbare ruimte.

8. Benut de kennis en kunde van ondernemers voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken, "Duurzaamheid als kans"

Duurzaam ondernemen wordt steeds belangrijker. De druk op beschikbare grondstoffen en energiebronnen neemt toe, de concurrentie van landen met lage lonen en/of lage energiekosten groeit, klanten vragen naar duurzame producten met een hoge kwaliteit. Maar duurzaam ondernemen biedt ook veel kansen. Met innovatieve producten en diensten kunnen Nederlandse ondernemers zich onderscheiden en een goede positie verwerven op de mondiale groeiemarkten voor gezonde, energiebesparende en duurzame producten en diensten. Op deze manier benutten we ook de kennis en kunde van ondernemers voor de oplossing van maatschappelijke vraagstukken.

Wat is hiervoor nodig?

- Voldoende financiering voor duurzame projecten onder andere door vanuit de overheid de kredietverlening voor duurzame projecten te stimuleren.
- Ondersteun demonstratieprojecten van doorbraaktechnologie (zoals recent HIsarna/Corus).
- Zorg voor meer en betere coaching voor MKB-ondernemers op kwaliteit krediet- en/of subsidieaanvraag.
- Wegnemen van belemmeringen in regelgeving en vergunningverlening door het verkorten van vergunningprocedures voor duurzame projecten, een meer dynamische normstelling (zoals toprunner systeem in Japan) en het wegnemen van knelpunten in wet- en regelgeving die de inzet van afvalstromen als grondstof belemmeren.
- Creëren van vraag naar duurzaamheid, onder andere vast aandeel duurzaam inkopen overheid reserveren voor innovatieve oplossingen en overheidsaanbesteden via prijsvraag systeem.

C. Beoogde effecten

- Een aantrekkelijk ondernemersklimaat,
- Meer succesvolle ondernemers
- Hogere duurzame economische groei

INNOVATIE

Investeren in innovatie is investeren in de welvaart van de toekomst. Om van Nederland een toonaangevende kenniseconomie te maken, moeten we onze sterke posities uitbouwen, een pleisterplaats worden voor bedrijven, investeringen en talent en onze kennis verzilveren in de markt. Dat betekent:

- Een topklimaat creëren voor het MKB om te innoveren en te groeien
- Kiezen voor excellente clusters van kennis en bedrijvigheid en het gericht aantrekken van buitenlandse R&D investeringen
- Kennis en kunde ten dienste van economie en maatschappij
- Publieke kennisinvesteringen tenminste op peil houden en meer regie en focus in de aanwending van budgetten

A. Analyse en knelpunten

Innovatie en ondernemerschap zijn drijvende krachten achter de huidige en toekomstige welvaart. Nederland moet het voor zijn concurrentiekracht steeds meer hebben van kennis en creativiteit. Het blijven investeren in innovatie is, juist in het huidige economische tij, van cruciaal belang voor het economisch herstel en het duurzaam groeivermogen.

Nederland moet hoge ambities realiseren. We willen het land zijn waar ondernemers groeien en vernieuwen, waar kennis stroomt en waar duurzame oplossingen vandaan komen. Een land met een herkenbaar profiel dat talent en buitenlandse investeringen aantrekt. Dit vertaalt zich in de ambitie om mondiaal een top-5 positie in te nemen voor concurrentiekracht, wetenschap en innovatie. We staan op dit moment echter op plaats 10.

B. Oplossingsrichtingen

Nederland kent een internationaal gewaardeerd innovatiebeleid dat bestaat uit een "basispakket" dat alle bedrijven ondersteunt en een "programmatisch pakket" dat selectief inzet op kansrijke gebieden. Voortbouwend hierop is een vierspooren aanpak nodig om van de middenmoot naar de top te komen:

1. Een topklimaat creëren voor het MKB

In de volle breedte moeten de innovatieve prestaties van het bedrijfsleven omhoog. De private R&D investeringen, het aantal bedrijven dat innoveert en de omzet uit vernieuwde producten en diensten zijn internationaal vergeleken onvoldoende. Onderzoek en innovatie moeten zo worden georganiseerd dat vernieuwend ondernemerschap kan doorpakken en het MKB naar een hoger plan wordt getild. Innovatie instrumenten kunnen hierbij een steun in de rug geven. Toonaangevende bedrijven, zoals ASML, hebben op cruciale momenten van zo'n steun in de rug geprofiteerd. Tweederde van het innovatiebudget gaat via de fiscale instrumenten, subsidies en kredieten van het basispakket naar het MKB. Inzet voor de komende periode is om dit "basispakket" effectiever en toegankelijker te maken door:

- *Minder regelingen:* Er komt één basisinstrument dat het MKB helpt bij innovatie. Het nieuwe instrument integreert de huidige innovatievouchers, innovatieprestatiecontracten en Syntens. Nederland beschikt over uitstekende fiscale prikkels: de WBSO¹ en sinds kort de Innovatiebox. Maar het buitenland zit niet stil, dus vinger aan de pols houden.
- *Uitbreiding innovatiekrediet:* Het nieuwe innovatiekrediet is in korte tijd een onmisbare schakel geworden in de laatste stap van kennis naar vermarkting. Het kredietinstrument moet worden uitgebreid; met de Europese Investeringsbank (EIB) wordt gesproken over samenwerking en een extra budget.
- *Overheid als klant:* de overheid oefent met een bedrag van circa € 60 miljard een grote vraag uit op bedrijven en kennisinstellingen. Deze vraag moet door innovatief aanbesteden beter worden ingezet om de innovatiekracht van bedrijven te stimuleren. SBIR² heeft zich inmiddels bewezen als succesvolle aanpak en kan daarom met concrete streefwaarden verankerd worden (3%).

2. Kiezen voor excellente clusters en aantrekken van investeringen

Nederland wil bij de wereldtop behoren. Dat kan alleen door te specialiseren op terreinen waar Nederland internationaal het verschil kan maken, zoals High Tech Systems en Materials, Water, Chemie en Voeding. Dit vraagt om langjarige publiek-private inspanningen en duidelijke keuzes van de overheid. Met de innovatieprogramma's van EZ worden kansrijke clusters van kennis en bedrijvigheid versterkt. Deze aanpak blijkt succesvol: private R&D-investeringen gaan omhoog, er wordt meer samengewerkt tussen bedrijfsleven en kennisinstellingen en de focus in publiek onderzoek neemt toe. Maar er is meer nodig. Het gaat erom de keuzes voor sterktes nog scherper te maken en ook de wetenschap hierop aan te sluiten. De aanpak moet verbeterd worden door:

- *Internationalisering en aantrekken van buitenlandse investeringen:* Wie gaat voor excellentie moet over grenzen heen kijken. De R&D-investeringen uit het buitenland blijven achter en buitenlandse bedrijven en talent vormen een aanwinst voor de sleutelgebieden. Daarom moet met kracht worden ingezet op het aantrekken van investeringen. De consortia moeten de mogelijkheden van strategische allianties verkennen met buitenlandse bedrijven en kennisinstellingen. De NFTA, handelmissies en economische diplomatie spelen hierbij een rol. De Nederlandse innovatieprogramma's moeten worden verbonden met Europese programma's zoals Joint Programming, European Technology Platforms en het European Institute of Innovation & Technology. De Nederlandse markt is beperkt, nieuwe producten en technologieën zullen wereldwijd een afzetmarkt moeten krijgen. De overheid kan het bedrijfsleven hierbij ondersteunen, door met het bedrijfsleven een geïntegreerde exportstrategie te ontwikkelen.
- *Verbinden van economie en maatschappij:* maatschappelijke doelen en concurrentiekracht gaan hand in hand. Agenda's voor innovatie in maatschappelijke sectoren als Water, Zorg, Energie en Veiligheid moeten worden ingebed in de programmatische aanpak. De middelen voor deze agenda's worden toegevoegd aan het budget voor innovatieprogramma's. Starten

¹ Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelswerk

² Small Business Innovation Research Program

met ontginnen van nieuwe thema's op het grensvlak van programma's zoals biobased economy (energie), diensteninnovatie en bouwen in stedelijke Delta's.

- *Bestuurlijke slagkracht:* Een succesvolle aanpak gaat niet in de eerste plaats om R&D-subsidies maar om een integrale aanpak met aandacht voor regelgeving, human capital, en ruimtelijke aspecten. Hierbij moeten alle departementen samenwerken en 1 loket vormen. Dit vereist bestuurlijke slagkracht over de grenzen van sectoren, regio's, bestuurslagen en instrumenten heen.
- *Van subsidies naar kredieten:* Kredieten zijn behulpzaam voor bedrijven om risicovolle projecten dicht bij de markt te financieren. Het mes snijdt aan twee kanten, want bij succesvolle innovatie worden de kredieten terugbetaald. Door een deel van de subsidies in kredieten om te zetten kan daarom met minder middelen meer innovatie worden bereikt.

3. Kennis en kunde ten dienste van economie en maatschappij

Het onderzoek in Nederland is te weinig gericht op de bruikbaarheid voor bedrijven en voor maatschappelijke vraagstukken. Dit kunnen we ons in de huidige tijd van crisis niet langer veroorloven. Het is een kerntaak van universiteiten om hun ontwikkelde kennis ten gunste te laten komen van de maatschappij (o.a. bedrijven): valorisatie! Hier is echter nog een wereld te winnen. In december 2008 is een valorisatieakkoord gesloten waarin prestatieafspraken staan op het gebied van valorisatie tussen overheid, kennisinstellingen en het bedrijfsleven. Het is zaak dat de aandacht niet verslapt en institutionele verankering geregeld is in 2016. Daarnaast moet de programmering van het onderzoek sterker gericht zijn op economische en maatschappelijke speerpunten. Dat vraagt om een sterke regie over de verdeling van onderzoeksbudgetten.

4. Innovation Board: een overkoepelende lange termijn innovatie strategie en meer regie en focus in de aanwending van budgetten:

Een toppositie vraagt niet alleen om een passend investeringsniveau, maar ook om het doelgericht aanwenden van de middelen die je hebt. Alleen door scherpe keuzes te maken en in te zetten op sterktes kan Nederland haar innovatie ambities waarmaken.

Hiertoe moet een nieuwe Innovation Board (IB) naar Fins model in het leven worden geroepen. De Innovation Board moet een langjarige innovatie strategie opstellen met economische, wetenschappelijke en maatschappelijke speerpunten. Op basis van deze strategie, die de hele cyclus van fundamenteel onderzoek, toegepast onderzoek en innovatie bevat, kan de momenteel nog beperkte samenhang tussen het onderzoeks- en innovatiebeleid van de departementen worden versterkt. De IB bepaalt uiteindelijk op welke sleutelgebieden wordt ingezet en heeft een regisserende rol bij de verdeling van R&D budgetten van departementen, NWO, STW, KNAW, TNO/GTIs en de EU. Vanuit deze regierol zal de IB instaat zijn de beschikbare middelen voor innovatie beter te stroomlijnen en gericht in te zetten.

Momenteel wordt het innovatie landschap gekenmerkt door versnippering zowel qua instituten als procedures. Met de komst van de Innovation Board worden de functie van o.a. de Commissie van Wijzen, het CPB en de SAC geïntegreerd, zodat geldende procedures zoals die van het FES en

Innovatieprogramma's kunnen worden geharmoniseerd. De belangrijkste uitvoerende diensten NWO en Agentschap NL breiden in een "groei-model" hun samenwerking uit.

Ook de Kennis & Innovatie-middelen vanuit het FES zouden onder de regie van de Innovation Board moeten worden geplaatst. Juist in een tijd van economische tegenspoed en budgettaire krapte is het noodzakelijk een structurele en stabiele FES-voeding te creëren, waardoor ook na het opdrogen van de aardgasbaten voeding van het FES verzekerd is. Ondergronds vermogen wordt dan daadwerkelijk omgezet in bovengronds vermogen. Een substantieel deel (25%) van deze middelen zou benut moeten worden voor het investeren in de kennisinfrastructuur. Voor de FES-uitgaven aan kennisinfrastructuur is het daarnaast van belang de samenhang met andere financieringsbronnen te verbeteren en meerjarig commitment te kunnen tonen. Dit kan worden bereikt door middelen aan de reguliere begroting toe te voegen en vervolgens alle gelden voor Kennis & Innovatie te verdelen via de Innovation Board.

C. Beoogde effecten

- Algemeen: Sleutelgebieden binnen de mondiale top 5 Concurrentiekracht (WEF), meer buitenlandse R&D investeringen (aandeel 50%).
- Innovatie en dynamiek: meer innovatie in de markt (top 5 EU), meer snelle groeiers (aandeel 10%), meer innovatieve bedrijven (top 5 EU), meer samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen (top 5 EU), meer focus en massa in onderzoek en innovatie
- Gecombineerde bijdrage aan maatschappelijke opgaven en verbeteren concurrentiekracht
- Overheid: Minder bestuurlijke drukte en verbetering publieke dienstverlening, stimulerende overheid

BUITENLANDSE HANDEL EN INVESTERINGEN

A. Analyse en knelpunten

Internationale handel en het aantrekken van buitenlandse investeringen zijn essentieel voor banen en economische groei. Nederland zet topprestaties neer: we zijn de 6^e exporteur en 6^e ontvanger van buitenlandse investeringen ter wereld. Deze topprestaties moeten we blijven neerzetten voor een concurrerende economie in de toekomst. Dit is in de eerste plaats een opgave voor ons innovatieve en ondernemende bedrijfsleven, maar ook de overheid heeft hierbij een belangrijke rol.

Belang van buitenlandse handel en investeringen

- Internationale handel houdt ons momenteel uit de recessie
- Export draagt voor ongeveer 35% bij aan het nationale inkomen
- De industrie is voor ongeveer tweederde van zijn afzet afhankelijk van buitenlandse markten
- Nederland telt 5320 vestigingen van buitenlandse bedrijven; deze zijn goed voor 700.000 arbeidsplaatsen, 7% van de totale werkgelegenheid en 22% van de industrie

Landen zoals China en India zijn de afgelopen jaren getransformeerd tot snel groeiende opkomende markten. Ze zijn in toenemende mate belangrijke afzet- en investeringsmarkten voor Nederlandse bedrijven. Tegelijkertijd vormen deze opkomende economieën een groeiende bron van risicodragend vermogen en technologie voor Nederlandse innovatieve bedrijven waar hooggeschoolde arbeid, technologieontwikkeling en risicokapitaal samenkomen. Wat deze landen – China, India, Rusland, Brazilië e.a. – kenmerkt is een traditioneel sterke rol voor de staat in de economie. Dit heeft gevolgen voor de rol van de Nederlandse overheid op het terrein van buitenlandse handel en investeringen. In het buitenland wordt een sterk profiel verwacht van de Nederlandse overheid en de minister van Economische Zaken in het bijzonder. Economische diplomatie, publiekprivate partnerschappen en strategische allianties met derde landen (en hun staatsbedrijven) zijn onlosmakelijk verbonden met een goede markttoegang in deze landen. Niet alleen als het gaat om de afzet van producten, maar juist ook bij het aantrekken van buitenlandse investeringen in Nederland. De concurrentie om investeringen neemt toe. We moeten Nederland nog steviger moeten neerzetten met een herkenbaar profiel dat kenniswerkers en (hoogwaardige) buitenlandse investeringen aantrekt.

Ook als het gaat om de zekerheid en betrouwbaarheid van energie neemt het belang van economische diplomatie toe. Energieproducerende landen (zoals Rusland, Midden-Oosten) hebben niet alleen meer afzetmarkten in de traditionele OESO-landen, maar ook in de opkomende economieën (China, India e.a.). Gecombineerd met een toenemende schaarste aan energie (en grondstoffen), maakt dit een stevige energiediplomatie onontbeerlijk. Zowel bilateraal vanuit Nederland als via strategische samenwerkingsverbanden met gelijkgezinde naties. Van groot belang hierbij is de grote overlap tussen economie en energie.

B. Oplossingsrichtingen

1. Meerjarige strategie en centrale regie op economische diplomatie

Multilaterale verbanden zijn nog steeds belangrijk, maar de noodzaak van een goede bilaterale strategie neemt toe. Om ons in de toekomst goed te positioneren is meer visie en coherentie nodig in onze kabinetsbrede economische diplomatie. Daartoe is een meerjarige internationaliseringsstrategie nodig en één minister die de regie heeft op de uitvoering van deze strategie. Bijvoorbeeld via sturing op een kabinetsbrede strategische reisagenda en door een sterkere interdepartementale coördinatie van de internationale economische activiteiten van de vakministeries.

2. Instrumenten nog steviger inzetten op nationale sterktes

Nog meer dan voorheen is het cruciaal om in het buitenland een herkenbaar Nederlands profiel neer te zetten. Voor handel en investeringen in het buitenland is het gebruik maken van de Nederlandse sterktes en het maken van keuzes hierbij essentieel. De internationaliseringsstrategie moet daarom worden gericht op onze comparatieve voordelen. Dit betekent dat er kabinetsbrede keuzes gemaakt moeten worden voor die landen en thema's die economisch voordeel kunnen brengen. Ook ons handels- en export instrumentarium wordt nog selectiever ingezet op die sectoren waarin we tot de beste in de wereld kunnen behoren.

3. Grotere rol Nederlandse bedrijven in ontwikkelingslanden

Het Nederlandse bedrijfsleven draagt niet alleen bij aan de groei van de Nederlandse economie, maar werkt ook aan oplossingen voor mondiale maatschappelijke problemen (bijvoorbeeld op het terrein van water of voedsel). De verbinding tussen ontwikkelingssamenwerking en het Nederlandse bedrijfsleven is goed, maar kan sterker. Bijvoorbeeld door meer focus op die sectoren waar Nederland echt een mondiale speler is: de sleutelgebieden. In de toekomst moet daarom tenminste een kwart van de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking worden ingezet voor strategische samenwerkingsverbanden en investeringen in de sleutelgebieden.

4. Meer kwaliteit en regie op economisch belangrijke ambassades en consulaten

In een aantal landen is de economische functie de hoofdtaak van een ambassade of consulaat, omdat de export- en handelsbelangen voor Nederland daar extreem groot zijn. Voor die diplomatieke posten is het noodzakelijk dat er voldoende diplomaten zitten die de taal van de ondernemers spreken; dat er snel actie ondernomen wordt als zich kansen of problemen voor bedrijven aandienen; en dat de aansluiting tussen de economische diplomatie van de post en het handels- en investeringsinstrumentarium optimaal is. Om dit te bereiken moeten we beter selecteren op de kwaliteiten van onze diplomaten en onnodige bureaucratie in de aansturing van deze posten vermijden. Een oplossing hiervoor is om het ministerie van Economische Zaken meer regie te geven bij het inrichten en aansturen van de economisch belangrijke posten. Ook moeten we sterke (economische) clusters creëren waar alle vakattachés onderdeel

van uitmaken (dus ook culturele, verkeers-, milieu- en landbouwattachés).

5. Acquisitie van hoogwaardige buitenlandse investeringen versterken

We moeten Nederland nog scherper positioneren als vestigingsland voor hoogwaardige innovatieve investeringen. De Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) ondersteunt buitenlandse bedrijven met het opzetten, implementeren en uitbreiden van hun internationale activiteiten in Nederland. Binnen de NFIA gaat een nieuwe strategische acquisitie-unit zich bezighouden met de werving van nieuwe investeringen en de bestendiging van current investors (reeds in Nederland gevestigde bedrijven), specifiek gericht op R&D-activiteiten. De nieuwe unit werkt nauw samen met het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en relevante instellingen en betrokkenen op het gebied van voeding en chemie.

6. Een actieplan voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)

Om MVO (nog) verder te positioneren als één van de sterke kanten van het Nederlandse bedrijfsleven is het noodzakelijk tot een kabinetsbreed actieplan te komen waarin zowel aandacht wordt besteed aan het versterken van MVO als standaardonderdeel van bilaterale diplomatieke in- en uitgaande bezoeken, als het (verder) integreren van MVO in alle handelsbevorderende activiteiten richting bedrijven om kennis en bewustwording te vergroten.

C. Beoogde effecten

- Integrale en strategische aanpak van economische en energie diplomatie
- Duidelijk internationaal profiel en concurrentievoordeel van Nederland op de zaken waarin we internationaal onderscheidend zijn, de sleutelgebieden
- Effectieve inzet van Nederlandse bedrijven in ontwikkelingslanden, op die terreinen waar we er internationaal echt toe doen
- Betere dienstverlening aan internationale ondernemers vanuit ambassades en consulaten
- Groter aandeel innovatieve buitenlandse investeringen

AGENTSCHAP NL

Agentschap NL en zijn opdrachten

Per 1 januari 2010 zijn de uitvoeringsorganisaties SenterNovem (SN), EVD en Octrooi Centrum Nederland (OCNL), onderdeel van het ministerie van Economische Zaken, opnieuw ingedeeld in vijf thematische divisies met gecentraliseerde bedrijfsvoering en één front-office. Gezamenlijk vormen zij Agentschap NL. De divisies houden zich bezig met de uitvoering van het beleid op onderwerpen rond drie thema's: duurzaamheid, innovatie en internationaal. De vijf divisies zijn:

- NL EVD Internationaal
- NL Energie & Klimaat
- NL Innovatie
- NL Milieu & Leefomgeving
- NL Octrooi Centrum

De divisies van Agentschap NL maken zelf geen beleid, dat doen de opdrachtgevers. Agentschap NL werkt als baten-lastendienst volledig in opdracht van overheden op basis van heldere, zakelijke afspraken. De eigenaar, het ministerie van Economische Zaken (EZ), is tevens de grootste opdrachtgever, maar het agentschap werkt daarnaast voor nog 26 andere opdrachtgevers, van provinciale overheden tot de EU. De vijf grootste opdrachtgevers zijn EZ (62%), VROM (21%), Buitenlandse Zaken (7%), V&W (5%) en LNV (2%). Momenteel heeft Agentschap NL opdracht voor de uitvoering van zo'n 550 instrumenten, van klein tot groot. Deze opdrachten kunnen grofweg worden verdeeld in (een mix van):

Activiteit	Voorbeelden
Informereren en adviseren	Voorlichting en advies internationaal ondernemen, kennisoverdracht duurzame energie, kennisoverdracht implementatie milieubeleid (InfoMil), voorlichting EU kaderprogramma, voorlichting en kennisverspreiding intellectueel eigendom
Financieren	Financiële stimulering innovatie (subsidies, krediet, fiscale stimulering), financiële stimulering ondernemerschap (subsidie, garantie op bancaire krediet), financiële stimulering duurzame energie en energie-efficiency (subsidies, fiscaal), subsidies internationaal ondernemen en samenwerken
Netwerken	Aantrekken buitenlandse investeringen, handelsmissies, energietransitie, convenanten energie-efficiency bedrijfsleven, faciliteren duurzaamheidsconvenanten gemeenten en provincies, (intern.) matchmaking bedrijven
Uitvoeren wet- en regelgeving	Monitoring milieu- en duurzaamheidsprestaties, uitvoering afval- en bodembeleid (vergunningen en meldingen), octrooiverlening

De divisies werken voor hun opdrachtgevers aan structurele effecten op de middellange termijn: minder CO₂-uitstoot, lager energieverbruik, minder afval, lagere belasting van het milieu, meer internationale samenwerking, meer export, meer (internationaal) ondernemerschap en meer

innovatie. Daarnaast levert de dienstverlening de BV Nederland ook direct voordeel op. Voorbeelden zijn de acquisitie van buitenlandse investeerders (3,14 miljard euro investeringen en 3887 extra arbeidsplaatsen aangetrokken in 2009) en ondersteuning bij het verkrijgen van Europese innovatiegelden (tot op heden 866 miljoen euro uit het huidige 7^e Kaderprogramma, dat in 2007 van start ging)

Momenteel werken aan de uitvoering van de opdrachten een kleine 2300 fte. Daarvan is ca. 70 % ambtenaar en 30 % (structurele) inhuur. Dit is een momentopname; het aantal fte's bij uitvoeringsagentschappen "ademt" mee met de ontwikkeling van de opdrachtenportefeuille, die op haar beurt weer voortvloeit uit politieke besluitvorming. Daarbij spelen vaak ook incidentele besluiten over specifieke onderwerpen (zoals moties) alsmede de actualiteit een rol, denk bijvoorbeeld aan het tijdelijke pakket crisismaatregelen dat Agentschap NL is gevraagd uit te voeren. De inhuur fungeert als flexibele schil om de fluctuaties in het opdrachtenpakket te kunnen opvangen.

Toekomst

In de divisies komen veel beleidsinstrumenten samen. De schaalvergroting (die al eerder begon met onder andere de fusie van DIR en Stipt tot Senter en van Senter en Novem tot SenterNovem) komt voort uit de politieke wens om meer efficiency in de uitvoering. Het integreren van de uitvoering brengt inderdaad voordelen met zich mee zoals efficiency door *economies-of-scale* en versterkte synergie. Het integreren van de uitvoering brengt echter ook een nadeel met zich mee: ook na verschillende efficiency-slagen blijft Agentschap NL natuurlijk een forse organisatie. Zeker in de ogen van de buitenwereld. Er zijn daarom vijf herkenbare divisies gecreëerd. Daarnaast streven we de komende jaren naar een nog compacter en overzichtelijker agentschap waarin de klant centraal staat. De voordelen op het vlak van synergie, one-stop-shopping en efficiency worden verder ontwikkeld.

De strategie voor de komende jaren is tweeledig:

1) De efficiency verder verhogen door:

- Koploper in digitalisering en internetdienstverlening te zijn;
- Een nog efficiëntere bedrijfsvoering;
- Grotere eenvoud en uniformiteit aan te brengen in (administratieve) processen;

2) De effectiviteit verder verhogen door:

- De dienstverlening te organiseren rondom onze doelgroepen: "de klant centraal";
- De klant eenduidig bedienen: één loket voor one-stop-shopping;
- Betere aansluiting tussen beleid en uitvoering

Lijn 1: Verder verhogen van de efficiency

Adviesbureau Berenschot deed in 2007 een vergelijkend onderzoek naar de efficiency van overheidsorganisaties. Daaruit blijkt dat de overhead van Agentschap NL vrijwel het laagste van de gehele Rijksoverheid is. Het onderzoek laat zien dat de zgn. *zuivere overhead* bij ministeries 45%, bij ZBO's 29% en bij baten-lastendiensten (agentschappen) gemiddeld 22% bedraagt. Agentschap

NL scoort met 12%¹ fors onder het gemiddelde van de agentschappen en heeft de op één (Paresto) na laagste overhead binnen de baten-lastendiensten.

De divisies van Agentschap NL werken op tariefbasis. Door voortdurende aandacht voor efficiënte uitvoering zijn de reële tarieven sinds de nulmeting in 2004 met 10% gedaald². De komende jaren zullen we verder werken aan lage uitvoeringskosten door de verschillende stafafdelingen van de fusiepartners te integreren in één nieuwe directie. Bedrijfsvoering. "Het Nieuwe Uitvoeren" zorgt ervoor dat binnen allerlei verschillende opdrachten met dezelfde eenvoudige, uniforme processen en definities wordt gewerkt, die het niet alleen de uitvoering maar ook de doelgroepen makkelijker moet maken. Met 'e-dienstverlening' is een ambitieus programma op het gebied van de elektronische overheid neergezet, waarmee aan een papierloze omgeving en hoogwaardige dienstverlening via internet wordt gebouwd, die het de klanten zo makkelijk mogelijk maakt.

Lijn 2: Verder verhogen van de effectiviteit

Agentschap NL en zijn eigenaar EZ strijden tegen onoverzichtelijkheid ("een woud van regelingen") door opdrachten vanuit een andere optiek te gaan presenteren. In het verleden werden instrumenten veelal als (individuele) producten in de markt gezet. Eén van de voornaamste pijlers van de strategie is een beweging van productgericht naar klantgericht: "de klant centraal". De opdrachtgevers ondersteunen deze beweging door hun opdrachtverlening te coördineren, meer op output te gaan sturen en hun opdrachten te bundelen in samenhangende, overzichtelijke pakketten.

Het "Klant centraal" principe geldt zowel voor de wijze van marketing en communicatie als voor een klantgerichte benadering door middel van een excellent front-office. Doelstelling is om klanten een integraal antwoord te geven op hun vragen en zo de effectiviteit en klanttevredenheid (momenteel rapportcijfer 7,5) verder te verhogen. Er zijn heldere aanspreekpunten, zowel via de telefoon als via de website. Volgens het "no wrong door"-principe worden ze bovendien zo min mogelijk doorverwezen. Bij iedere klantvraag kunnen adviseurs bijpassende instrumenten adviseren. Klanten hoeven slechts éénmaal hun gegevens te verstrekken. "Klant centraal" is geoperationaliseerd in een aantal concrete targets:

- 1 organisatie
- 1 klantendesk
- 1 contactpunt
- 1 (aanvraag-)formulier
- 1 maand doorlooptijd (zo mogelijk)

¹ Dit is het gewogen gemiddelde van de destijds nog afzonderlijke agentschappen SenterNovem (11,0%) , Octrooi Centrum Nederland (18,6%) en EVD (14,4%)

² data betreffen de grootste fusiepartner, SenterNovem

DIGITALE MAATSCHAPPIJ EN ECONOMIE

Nederland staat voor grote economische en maatschappelijke uitdagingen. Bij het oplossen daarvan is ICT een krachtig instrument, door betere en goedkopere diensten en producten, minder administratieve lasten en regeldruk en door andere – meer efficiënte – manieren van (samen)werken mogelijk te maken, zowel in als tussen bedrijven en overheidsorganisaties.

A. Analyse en knelpunten

ICT is dé doorbraaktechnologie van onze tijd, vergelijkbaar met de stoommachine en elektriciteit in het verleden. Doorbraaktechnologieën zorgen gedurende een langere periode voor extra productiviteitsgroei en dragen bij aan het oplossen van maatschappelijke problemen. Het aantal ontwikkelingen (ook ten tijde van de crisis) is schier eindeloos: zorg op afstand, winkelen en betalen via internet, smartphone applicaties, precisielandbouw, hyves/facebook, uitzending gemist, Twitter, serious games in het onderwijs, Recent onderzoek bevestigt dat ICT van groot belang is voor innovatie. Organisatievernieuwing als gevolg van de toepassing van ICT, tezamen met investeringen in ICT kapitaal, zijn in de periode 1995-2004 in Nederland verantwoordelijk voor bijna 60 procent van de economische groei, blijkt uit een recente lange termijn analyse van de economische groei¹. Van belang is wel dat we blijven investeren in ICT-onderzoek.

Op Europees niveau staat ICT goed op de politieke kaart. De *Digital Agenda* van Commissaris Kroes wordt binnen de Europese Commissie gezien als één van de belangrijkste pijlers van de nieuwe EU-2020 agenda, want ICT en telecom dragen bij aan alle drie de hoofdoelen daarvan: slimme, duurzame en inclusieve groei. Het Nederlandse beleid sluit hier goed op aan en Nederland heeft een uitstekende uitgangspositie om met behulp van ICT de uitdagingen waarvoor we staan aan te pakken: hoogste internet/breedband penetraties, nieuwe technologie wordt vrij snel opgepakt door de goed opgeleide bevolking, het internetknooppunt in Amsterdam is een van de grootste ter wereld, het netwerk voor wetenschap en onderzoeksinstellingen – Surfnet – is het meest geavanceerde ter wereld.

Er is dus een **stevige basis voor het oplossen van maatschappelijke uitdagingen** als: goed uit de crisis komen, vergrijzing & zorg, milieu & klimaat, flexibilisering van de arbeidsmarkt, kwaliteit van onderwijs, efficiëntere dienstverlening van de overheid aan bedrijven, innovatie door het MKB met ICT. Om de mogelijkheden van ICT optimaal te benutten is vaak een andere manier van produceren, werken, communiceren en organiseren nodig, met de gebruiker centraal.

Knelpunten voor de inzet van ICT zijn: kosten en baten komen vaak bij verschillende partijen terecht, het is moeilijk om te komen tot interoperabiliteit en standaardisatie, er zijn vaak institutionele aanpassingen nodig (o.a. auteursrechten), ICT vaardigheden en privacy. Knelpunten op het gebied van ICT infrastructuur zijn: burgers en bedrijven moeten zekerheid hebben over de

¹ Van Ark, O'Mahoney and Timmer, 'The Productivity Gap between Europe and the United States: Trends and Causes' in *Journal of Economic Perspectives*, Volume 22, nr. 1, 2008, p. 25-44.

beschikbaarheid van en de toegang tot hoogwaardige (vaste en draadloze) telecommunicatienetwerken, ook op langere termijn. Gebruik daarvan moet betrouwbaar en veilig zijn.

B. Oplossingsrichtingen

- Slimmer leven dankzij ICT: Een **transformatie in denken en inrichten van bestaande organisaties is nodig** om de behoeften van burgers en bedrijven centraal te stellen voor het verbeteren van producten en diensten, zowel bij de overheid als bij bedrijven. Dit levert meer betrokkenheid van gebruikers, betere dienstverlening en een stijging van arbeidsproductiviteit op. Waar dit gaat om producten en diensten van de overheid is de overheid aan zet. Voor het begeleiden van bedrijven bij deze transformatie is een programmatische aanpak wenselijk.
- MKB en maatschappelijke sectoren sterker door ICT: Bevorder samenwerking binnen/tussen branches en maatschappelijke sectoren om te komen tot nieuwe (standaardisatie) afspraken, het omgaan met kosten-batenproblematiek en het delen van kennis over toepassen van ICT. Marktwerking zorgt in veel gevallen voor deze transitie, maar in maatschappelijke sectoren en bij MKB-branches is ondersteuning van de overheid nodig.
- Digitale overheid voor bedrijven:
 - o *Regeldruk vermindering*: De lasten van bedrijven om te voldoen aan regelgeving moeten worden teruggedrongen. De CIE Wientjes adviseert het **omdraaien van informatiestromen**, te beginnen in domeinen waar veel overheidsregels zijn. Door deze ketenomkering krijgt de ondernemer het recht om eenmalig de verplichte gegevens digitaal beschikbaar stellen. De bevoegde overheidsinstanties krijgen de plicht om de informatie zelf op te halen wanneer dat nodig is. Het programma Slim geregeld goed verbonden levert ondersteuning en best practices en dient te worden versterkt.
 - o *Dienstverlening*: Om gebruiksgemak van overheidsdiensten verder te bevorderen is **interoperabiliteit van diensten tussen overheidsinstellingen cruciaal**. Dit betreft zowel standaardisatie en het gebruik van open standaarden binnen de overheid, als uniformering van berichtenuitwisseling (Standard Business Reporting, eHerkenning e.d.) tussen bedrijven en overheden. De overheid is aan zet, in afstemming met bedrijven.
- Vaardigheden:
 - o Er is een krachtig programma **digivaardigheden** (tot 2013) in een goed werkend pps-constructie, dat zich richt op achterblijvers. Naast de overheid participeren bedrijfsleven (ICT-bedrijven, banken, telco's) en maatschappelijke organisaties (UWV, Bibliotheken, seniorweb). In het Interdepartementaal Vaardigheden Overleg (IVO) wordt de synergie met andere basisvaardigheden als lezen/schrijven, sociale vaardigheden gezocht. Dat moet worden versterkt.
 - o *eSkills*: ook door EU geagendeerd. In Nederland moet kwaliteit van opleidingen beter op behoeften van bedrijven en overheden aansluiten: meer gericht op *dual thinkers*, die het primaire (productie)proces van het bedrijf of overheidsinstantie én ICT goed kennen. Coördinatie tussen de stakeholders komt onvoldoende tot stand, de overheid faciliteert hier.

- **Privacy:** De belangen van privacy bescherming en verbeteren van dienstverlening kunnen beide worden gediend door vroegtijdig een *privacy impact analyse* te maken, *privacy-by-design* toe te passen en de gebruiker maximale keuzevrijheid te geven (privacy op maat).
- **Beschikbaarheid en toegang:** Om beschikbaarheid van en toegang tot (vaste en draadloze) breedbandige infrastructuren voor de toekomst zeker te stellen, is actie van de overheid nodig. Het betreft hier marktwerkingsbeleid, het **faciliteren en stimuleren van breedband door decentrale overheden** waar private investeringen achterblijven, het neerleggen van een integraal beleid op de mobiele communicatiemarkt en het snel beschikbaar stellen van (ongebruikte of vrijkomende) frequenties. Ook is toezicht op lagere overstapdrempels en betere transparantie belangrijk. De overheid ziet erop toe dat bedrijven op deze punten verbeteren en grijpt in als dit niet het geval blijkt te zijn.
- **Betrouwbare ICT:** Vergroten van de betrouwbaarheid van en een **blijvend vertrouwen in ICT is cruciaal**. Najaar 2009 is het pps-platform internetveiligheid opgezet om spam, spyware en ongewenste inhoud terug te dringen, botnets aan te pakken en een meldplicht voor veiligheidsinbreuken in te voeren.

C. Beoogde effecten

- Besparingen (tijd, geld en mensen) bij het bedrijfsleven doordat overheidsdienstverlening aansluit bij het primaire proces van het bedrijfsleven (24x7 toegankelijke overheidsdiensten, eenmalig aanleveren gegevens). Minder overhead voor overheid.
- Besparingen bij de overheid (tijd, geld en mensen) door digitalisering en reorganisatie van de ketens van overheidsdienstverlening.
- Bij de oplossing voor maatschappelijke en economische uitdagingen als vergrijzing, kwaliteit van onderwijs, flexibilisering arbeidsmarkt, klimaatverandering en mobiliteit ondersteunt ICT.
- Nederland handhaaft internationale toppositie (in top 5 internationale benchmarks) voor infrastructuur voor elektronische communicatie en het gebruik daarvan.
- Nederland blijft een aantrekkelijk land als testbed/lanceerplatform voor nieuwe diensten en vestigingsplaats voor ICT en telecom-bedrijven.